

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epist. XCII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

isti an deorsum forent? Quanta dementia est vereri, ne infameris ab infamibus? Quemadmodum famam extimulstis sine causâ: sic & illa, quæ numquam timeretis, nisi fama iussisset. Numquid detrimenti faceret vir bonus, iniquis rumoribus aspersus? nec morti quidem hoc apud nos noceat: ²⁰ & hæc malam molitionem habet. Nemo eorum qui illam accusant, expertus est. interim temeritas est, damnare quod nescias. At illud scis, quàm multis utilis sit, quàm multos liberet tormentis, egestate, querelis, suppliciis, tædio. Non sumus in vllius potestate, cum mors in nostrâ potestate sit.

EPIST. XCII.

RATIONEM in homine dominari, & huc omnia referri, & in eâ perfectâ Beatam vitam esse. Externa leue, aut nullum pondus habere. Vtique Voluptatem non facere momentum, irrationalium bonum. Et posse tamen sumi externa, quæ secundum Naturam sunt, sed iudicio: & hoc tunc in iis Bonum esse, bene eligi. Nihilominus & sine iis, solâ Virtute beatum, imò Beatissimum aliquem esse. Accedere hæc posse, non tamen augere addita, nec minuere detractâ Beatitatem. in quam nec Tempus aliquid potest. Deo assimilamur, ad illum eamus.

PUTO, inter me teque conuenit, externa corpori acquiri, corpus in honorem animi coli, ¹ in animo esse partes ministras, per quas mouemur alimurque, propter ² ipsum principale nobis datas. In hoc principali est aliquid irrationale, est & rationale. Illud huic seruit: hoc vnum est, quod aliò non refertur, sed omnia ad se perfert. Nam illa quoque diuina ratio omnibus præposita est, ipsa sub nullo est: & hæc autem nostra eadem est, quia ex illâ est. Si de hoc inter nos conuenit, sequitur vt de illo quoque conueniat, in hoc vno positam esse beatam vitam, vt in nobis ratio perfecta sit. Hæc enim sola non submittit animum, stat contra fortunam: in quolibet rerum habitu ³ seruata, seruat. Id autem vnum bonum est, quod numquam defringitur. Is, inquam, beatus, quem nulla res minorem facit: tenet summa, & ne vlli quidem, nisi sibi, innixus. Nam qui aliquo auxilio sustinetur, potest cadere. Si aliter est, incipient in nobis multum valere non nostra. Quis autem vult constare fortunâ, aut quis se prudens ob aliena miratur? Quid est beata vita? securitas & perpetua tranquillitas. Hanc dabit animi magnitudo, dabit constantia benè iudicati tenax. Ad hoc quomodo peruenitur? si veritas tota perspecta est, si seruatus est in rebus agendis ordo, modus, decor, & innoxia voluntas, aut benigna, intenta rationi, nec vnuquam ab illâ recedens, amabilis simul, mirabilisque. Denique, vt breuiter tibi formulam scribam, talis animus sapientis esse viri debet, qualis Deum deceat. Quid potest desiderare is, cui omnia honesta contingunt? Nam si possunt aliquid non honesta, conferre ad optimum statum, in iis erit beata vita, sine quibus non est. Et quid stultius, turpiusve, quàm bonum rationalis animi ex irrationalibus necere? Quidam tamen augeri summum bonum iudicant, quia parùm plenum sit, fortuitis repugnantibus. Antipater quoque, ⁴ inter magnos sectæ huius auctores, aliquid se tribuere dicit externis, sed exiguum admodum. Vides autem quale sit, die non esse contentum, nisi aliquis igniculus alluxerit. Quod potest in hac claritate solis habere scintilla momentum? Si non es solâ honestate contentus, necesse est aut ⁵ quietem adici velis,

²⁰. ET HÆC MALAM MOLITIONEM.] *Legi possit, mali mollitionem, vel potius, amolitionem habet: tamen aliud etiam fuit.*

EPIST. XCII. I. IN ANIMO ESSE PARTES MINISTRAS.] *Hæc explico III. Physiol. Dissert. XVII.*

². IPSVM PRINCIPALE.] *De quo ibidem, Dissert. XVIII. itemq; de sequentibus. Vide.*

³. SERVATA SERVAT.] *Si tu eam seruas in-*

tegram, nec submittis, ipsa te seruat. Sed libri plerique, seruitus seruat: & quidam, se virtus, quod germanum puto.

⁴. INTER MAGNOS SECTÆ.] *De isto Antipatrâ ego in Manuuct. I. Dissert. II.*

⁵. QUIETEM ADIICI.] *Quam interpretatur ησυχία: etsi libri ignobiles serè ibi litteras habent: nec male ηδυσχία legas, quæ ipsa Democriti sententia fuit: & finem hanc statuebat.*

6. MAGNAM

A velis, quam Hesylian vocant Græci, aut voluptatem. Horum alterum utrumque recipi potest: vacat enim animus molestiâ, liber ad conspectum vniuersi, nihilque illum auocant à contemplatione naturæ: alterum illud, voluptas, bonum pecoris est. Adiciamus rationali irrationale, honesto inhonestum. ⁶ Magnam vitam facit titillatio corporis? quid ergo dubitatis dicere, benè esse homini, si palato benè est? Et hunc tu, non dico inter viros numeras, sed inter homines, cuius summum bonum saporibus, ac coloribus, ac sonis constat? Excedat ex hoc animalium numero pulcherrimo, ac diis secundo, mutis aggregetur animal pabulo natum. Irrationalis pars animi ⁷ duas habet partes: alteram animosam, ambitiosam, impotentem, positam in affectionibus: alteram humilem, languidam, voluptatibus deditam. Illam effrenatam, meliorem tamen, certè fortio-riorem ac digniorem viro, ⁸ reliquerunt: hanc necessariam beatæ vitæ putauerunt, eneruam & obiectam. Huic rationem seruire iusserunt, & fecerunt animalis generosis-simi bonum, demissum & ignobile. Præterea mixtum, portentosumque, & ex diuersis animalium congruentibus membris, nam, ut ait Virgilius noster in Scyllâ,

*Prima hominis facies & pulchro pectore virgo
Pube tenus, postrema immani corpore pistris,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.*

Huic tamen Scyllæ fera animalia iuncta sunt, horrenda, velocia: at isti sapientiam ex quibusnam composuere portentis? Prima hominis pars, est ipsa virtus: huic committitur inutilis caro, & fluida, & receptandis tantum cibis habilis, ut ait Posidonius. Virtus illa diuina in lubricum desinit, & superioribus eius partibus venerandis atque cælestibus, animal iners ac marcidum atroxitur. ⁹ Illa utrumque alta quies, nihil quidem ipsa animo præstabat, sed impedienda remouebat: voluptas vtrò dissoluit, & omne robur emollit. Quæ inuenietur tam discors inter se iunctura corporum? Fortissima rei inertissima adtruitur, seuerissima parum serua, sanctissima intemperans vsque & indigesta. Quid ergo, inquit, si virtutem nihil impeditura sit bona valetudo, & quies, & dolorum vacatio, non petes illa? Quid ni petam? non quia bona sunt, sed quia secundum naturam sunt, & quia bono à me ¹⁰ iudicio sumuntur. Quod erit in illis tunc bonum? hoc vnum, benè eligi. Nam cum vestem qualem decet sumo, cum ambulo ut oportet, cum cæno quemadmodum debeo: non cæna, aut ambulatio, aut vestis bona sunt, sed meum in his propositum, seruandi in quaque re rationi conuenientem modum. Etiam nunc adiciam: Mundæ vestis electio appetenda est homini. naturâ enim homo mundum & elegans animal est. Itaque non est bonum per se munda vestis, sed mundæ vestis electio: quia non in re bonum est, sed in electione: quâ actiones nostræ honestæ sunt, non ipsa quæ aguntur. Quod de veste dixi, idem de corpore me existima dicere. nam hoc quoque natura, ut quamdam vestem, animo circumdedit: velamentum eius est. Quis autem unquam vestimenta ¹¹ æstimauit arcuâ? Nec bonum, nec malum vagina gladium facit. Ergo de corpore quoque idem tibi respondeo: sumpturum quidem me, si detur electio, & sanitatem & vires: bonum autem futurum, iudicium de illis meum, non ipsa. Est quidem, inquit, sapiens beatus: ¹² summum tamen illud bonum non assequitur, nisi illi & naturalia instrumenta respondeant. Ita miser quidem esse, qui vir-

tutem

6. MAGNAM VITAM.] Antè editi, Magno: quod præ isto placet, aut Magni. Sententia est, non ideo magni habendam vitam, si in voluptate æternâ est.

7. DVAS HABET PARTES.] De quibus nos in loco proxime dicto.

8. RELIQUERVNT.] Qui? nempe Epicuræi: & de eis loquitur. Illi, inquit, relicto tota diuiciis, solum in diuitiis in diuitiis sunt secuti.

9. ILLA VTRVMQUE ALTA QUIES.] Tranquillitas, & Hesychia.

10. IVDICIO SVMVTVR.] Hoc Stoicum. in Adiaforis, siue Aledis, Eligere & Sumere quæ sunt secundum naturam. Ipsa bona non sunt, sed iudicium tale bonum. Nos in Manuduct. lib. 11. Dissert. XXIII.

11. ÆSTIMAVIT ARCULA.] In quibus recon-duntur, & asseruantur. Vide de Tranquill. cap. 1.

12. SVMMVM TAMEN ILLVD BONVM.] Est hæc nota & capitalis controuersia inter Stoicos & Academicos (quibus Peripatetici consentiunt) à Virtute beatitudinem esse, sed non plenam & summam. Ad hanc, externa etiam requiritur.

13. COM-

tutem habet, non potest; beatissimus autem non est, qui naturalibus bonis destituitur, A
 ut valetudine, & membrorum integritate. Quod incredibile videtur, id concedis, ali-
 quem in maximis & continuis doloribus non esse miserum, esse etiam beatum: quod
 leuius est, negas, beatissimum esse. Atqui si potest virtus efficere, ne miser aliquis sit,
 facilius efficiet, ut beatissimus sit. minus enim interualli à beato ad beatissimum restat,
 quam à misero ad beatum. An quæ res tantum valet, ut ereptum calamitatibus inter
 beatos locet: non potest adiuere quod superest, ut beatissimum faciat? in summo defi-
 cit cliuo? ¹³ Commoda sunt in vitâ, & incommoda: vtraque extra nos. Si non est mi-
 ser vir bonus, quamuis omnibus prematur incommodis: quomodo non beatissimus,
 & si aliquibus commodis deficitur? Nam quemadmodum incommodorum onere vs-
 que ad miserum non deprimitur, sic commodorum inopiâ non deducitur à beatissimo:
 sed tam sine commodis beatissimus est, quam non est sub incommodis miser. An non
 potest illi eripi bonum suum, si potest minui? Paullò antè dicebam, igniculum nihil
 conferre lumini solis: claritate enim eius, quidquid sine eo luces, absconditur. Sed quæ. B
 dam, inquit, soli quoque obstant. At solis vis & lux integra est, etiam inter opposita: &
 quamuis aliquid interiaceat, quod nos prohibeat eius adpectu, in opere est, cursu suo
 fertur. Quoties inter nubila luxit, non est sereno minor, nec tardior quidem: quoniam
 multum interest, vtrum aliquid obstat tantum, an impediât. Eodem modo virtuti op-
 posita nihil detrahunt. non est minor, sed minus fulget: nobis forsitan non æquè appa-
 ret ac nitet; sibi eadem est, & more solis obscuri, in occulto vim suam exercet. Hoc ita-
 que aduersus virtutem possunt calamitates, & damna, & iniuriæ, quod aduersus solem
 potest nebula. Inuenitur qui dicat, sapientem corpore parum prospero vsu, nec mise-
 rum esse, nec beatum. Hic quoque fallitur. exequat enim fortuita virtutibus, & tantum-
 dem tribuit honestis, quantum honestate carentibus. Quid autem foediùs, quid indi-
 gnus, quam comparare veneranda contemptis? Veneranda enim sunt, fides, iustitia,
 pietas, fortitudo, prudentia: è contrariò vilia sunt, quæ sæpe contingunt pleniora vilissi- C
 mis, crux solidum, & lacertus, & dentes, & horum sanitas, firmitasque. Deinde si sapiens
 cui corpus molestum est, nec miser habebitur, nec beatus, sed in medio relinquetur: vi-
 ta quoque eius nec appetenda erit, nec fugienda. Quid autem tam absurdum, quam sa-
 pientis vitam appetendam non esse? aut quid tam extra fidem, quam esse aliquam vi-
 tam nec appetendam, nec fugendam? Deinde, si damna corporis miserum non faciunt,
 beatum esse patiuntur. Nam quibus potentia non est in peiorem transferendi statum,
 nec interpellandi quidem optimum. Frigidum, inquit, aliquid & calidum nouimus: in-
 ter vtrumque tepidum est. Sic aliquis beatus est, aliquis miser: aliquis nec miser, nec
 beatus. Volo hanc contra nos positam imaginem excutere. Si tepido illi plus frigidi in-
 gesserò, fiet frigidum: si plus calidi affudero, fiet nouissimè calidum. At huic, nec mi-
 sero, nec beato, quantumcumque ad miseriam adiecero, miser non erit, quemadmodum
 dicitis: ergo imago ista dissimilis est. Deinde trado tibi hominem, nec miserum, nec
 beatum. huic adiicio cæcitatem, non fit miser: adiicio debilitatem, non fit miser: ad-
 diicio dolores continuos & graues, non fit miser. Quem tam multa mala in miseram vi- D
 tam non transferunt, nec ex beatâ quidem educunt. Si non potest, ut dicitis, sapiens ex
 beato in miserum decidere, non potest in non beatum. quare enim qui labi cœpit, ali-
 cûbi subsistat? quæ res non patitur illum ad imum deuolui, retinet in summo. Quid ni
 non possit beata vita rescindi? nec remitti quidem potest: & ideò virtus ad illam per se
 ipsa satis est. Quid ergo? inquit. sapiens ¹⁴ non est beator, qui diutiùs vixerit, quem
 nullus auocauit dolor: quam ille qui cû malâ fortunâ sæpe luctatus est? Responde mihi:
 Numquid & melior est, & honestior? si hæc non sunt, nec beator quidem est. Rectiùs
 viuat, oportet, ut beatiùs viuat: si rectiùs non potest, ne beatiùs quidem. Non intendi-
 tur virtus: ergo ne beata quidem vita, quæ ex virtute est. Virtus enim tantum bonum
 est, ut

13. COMMODA ET INCOMMODA.] Nos in
Manuduct. 11. Dissert. XXIII.

14. NON EST BEATOR, QUI DIUTIVS.]
Item in Manuduct. 111. Dissert. 111.

15. BEATIS-

A est, ut istas accessiones minutas non sentiat, breuitatem æui, & dolorem, & corporum varias offensiones. Nam voluptas non est digna, ad quam respiciat. Quid est in virtute præcipuum? futuro non indigere, nec dies suos computare. In quantolibet tempore, bona æterna consummant. Incredibilia nobis hæc videntur, & supra humanam naturam excurrentia. Maiestatem enim eius ex nostrâ imbecillitate metimur, & vitii nostris nomen virtutis imponimus. Quid porro, non æquè incredibile videtur, aliquem in summis cruciatibus positum, dicere, Beatus sum? atqui hæc vox in ipsâ officinâ voluptatis est audita. ¹⁵ *Beatissimum*, inquit, *hunc & vltimum diem ago*, Epicurus: cum illum hinc vrinæ difficultas torqueret, hinc insanabilis exulcerati dolor ventris. Quare ergo incredibilia sunt ista apud eos, qui virtutem colunt: cum apud eos quoque reperiantur, apud quos voluptas imperat? Hi quoque degeneres & humillimæ mentis aiunt, in summis doloribus, in summis calamitatibus, sapientem nec miserum futurum, nec beatum. Atqui hoc quoque incredibile est, imò incredibilius. Non video enim, quo modo non in infimum agatur, è fastigio suo deiecta virtus. Aut beatum præstare debet: aut si ab hoc depulsa est, non prohibebit fieri miserum. ¹⁶ Stans non potest vinci: aut vincatur oportet, aut vincat. Diis, inquit, immortalibus solis & virtus & beata vita contingit: nobis vmbra quædam illorum bonorum, & similitudo. accedimus ad illa, non peruenimus. Ratio verò, diis hominibusque communis: hæc in illis consummata est, in nobis consummabilis. Sed ad desperationem nos vitia nostra perducunt. Nam ille alter secundus, ut aliquis parum constans ad custodienda optima, cuius iudicium labat etiamnum & incertum est, desiderat oculorum atque aurium sensum, bonam valetudinem, & non fœdum adspæctum corporis, & habitu manentem suo, ætatis præterea longius spatium. ¹⁷ Per hanc potest non penitenda agitare, ut in imperfecto viro. Huic malitia vis quædam inest, quâ animum habet mobilem ad praua: ¹⁸ ille agit carens malitiâ, & ea agitatio abest à bono. Non est adhuc bonus, sed in bonum fingitur: cuiuscumque autem deest aliquid ad bonum, malus est.

C *Sed si cui virtus animusque in corpore præsens,*
hic deos æquat, illò tendit originis suæ memor. Nemo improbè eò, conatur ascendere, vnde descenderat. Quid est autem, cur non existimes in eo diuini aliquid existere, qui Dei pars est? totum hoc quo continemur, & ¹⁹ vnum est, & Deus: & socij eius sumus, & membra. Capax est noster animus: perfertur illò, si vitia non deprimant. Quemadmodum corporum nostrorum habitus erigitur, & spectat in cælum; ita animus, cui in quantum vult, licet porrigi, in hoc à naturâ rerum formatus est, ut paria diis velit, & sic vtatur suis viribus, ac se in spatium suum extendat. Nam si alienâ vi ad summa nitetur, magnus erat labor, ite in cælum: redit. cum hoc iter nactus est, vadit audacter, & contemptor omnium, nec ad pecuniam respicit: aurum argentumque, illis in quibus iacuere tenebris dignissima, non ad hunc æstimat splendorem, quo imperitorum verberant oculos. ²⁰ Scit erui è cæno, ex quo illa secreuit cupiditas nostra & effodit. Scit, inquam, alibi positas esse diuitias, quàm quò congeruntur: animum impleri debere, non arcam. Hunc imponere dominio omnium rerum licet, hunc in possessionem rerum naturæ inducere, ²¹ ut suorum. Oriens Occidentisque terminus fiat, deorumque ritu cuncta possideat; cum opibus suis diuites superne despiciat: quorum nemo tam lætus est suo, quàm tristis alieno. Cum se in hanc sublimitatem tulit, corporis quoque, velut

one-

15. BEATISSIMUM, INQUIT, HUNC.] Verba hæc Epicuri supra notauit, Epist. LXVI.

16. STANS NON POTEST VINCI.] Meus liber, non potest miti. ex quo fecerim: Constans non potest remitti.

17. PER HANC POTEST NON PÆNITENDA.] Obscura hæc omnia, aut mutila: nec subuenio.

18. ILLE AGIT CARENS.] Muretus ex veteri ali. quo: illum agit hærens.

19. VNUM EST, ET DEVS.] Nam & Mundus Stoicis Deus dicitur: de quo 1. Physiol. Dissert. VII. ubi ipsa hæc examinamus.

20. SCIT ERUI È CÆNO.] Bellissimè hæc ita emendauit Gruterus nosster, e vestigijs prisca scripturæ, & recepi in contextum.

21. VT SVORVM. ORIENS.] Scripsi, ut sua Orientis Occidentisque: probè, si porro legas, terminis finiat. Vulgata tamen distinctione ego expeditueram.

oneris necessarii, non amator, sed procurator est: nec se illi cui impositus est, subiicit. A Nemo liber est, qui corpori seruit. nam ut alios dominos, quos nimia pro illo sollicitudo inuenit, transeas, ipsius morosum imperium delicatumque est. Ab hoc, modò æquo animo exit, ²² modò magno profilit: nec quis deinde reliquias eius futurus sit exitus, quærit. Sed ut ex barbâ capillos detonsos negligimus: ita ille diuinus animus egressurus hominem, quò receptaculum suum conferatur, ignis illud exurat, an ferè distrahant, an terra contegat, non magis ad se iudicat pertinere, ²³ quàm secundas ad editum infantem. Vtrùm proiectum aues differant, an consumatur

— *campus data præda marinis,*

quid ad illum? Qui tunc quoque, cùm inter homines est, nullas minas timet: vllâ sine timebit post mortem minas ²⁴ eorum, quibus vsque ad mortem timeri parùm est: ²⁵ Non conteret, inquit, me, nec vnus, nec proiecti ad contumeliam cadaveris laceratio, fœda visuris. Neminem de supremo officio rogo: nulli reliquias meas commendo. ne B quis insepultus esset, ²⁶ rerum natura prospexit. Quem sauitia proiecerit, dies condet. Disertè Mecænas ait:

Nec tumulum curo. sepelit natura relictos.

²⁷ Altè cinctum putes dixisse. habuit enim ingenium & grande & virile, nisi ²⁸ illud ipse discinxisset.

EPIST. XCIII.

DE morte philosophi Metronactis, qui iuuenis obiit. Parùm id refert: & vita non spatio, sed actû metienda est. Omnis bona ea, longa: denique nihil hîc longum.

IN epistolâ quâ de morte ¹ Metronactis philosophi querebaris, tamquam & potuif- **C** set diutiùs viuere, & debuisset, æquitatem tuam desiderari: quæ tibi in omni personâ, in omni negotio superest; in vnâ re deest, in quâ omnibus. Multos inueni æquos aduersus homines: aduersus deos neminem. Obiurgamus quotidie fatum: Quare ille in medio cursu raptus est? quare ille non rapitur? quare senectutem & sibi & aliis grauem extendit? Vtrùm obsecro te, æquius iudicas, te naturæ, an tibi parere naturam? quid autem interest quàm citò exeas, vnde utique exeundum est? Non ut diu viuamus, curandum est: sed ut satis. nam ut diu viuas, fato opus est: ut satis, animo. ² Longa est vita, si plena est. impletur autem, cùm animus sibi bonû suum reddidit, & ad se potestatem sui

^{22.} MODÒ MAGNO PROFILIT.] Cùm sponte scilicet exit, morte sumptâ.

^{23.} QVAM SECUNDAS.] Membras, quibus infans in utero inuoluitur, editumque in lucem sequuntur: vnde Secunda. Græcis à simili causâ, τὰ ὑστερα.

^{24.} EORVM QVIBVS VSQVE AD.] Tyrannorum, qui in cadavera sentiunt.

^{25.} NON CONTERET, INQVIT.] Malim, non contereret. Neque Vnci est conterere, sed trahere.

^{26.} RERVM NATVRA PROSPEXIT.] His paria Lucanus, lib. VII. in Cesarem, qui insepultos cines in Pharsaliâ reliquit:

Nil agis hac irâ. tabesne cadavera soluat,
An rogus, haud refert. placido Natura recepat
Cuncta sinu.

^{27.} ALTE CINCTVM.] Industrium, enauum, fortem. nam talis ferè eorum cinctus. At Mecænas

inter molliculos & remissos, & in publico etiam discinctus. Adde epist. CXIV.

^{28.} ILLVD IPSE DISCINXISSET.] Libri, illud secum discinxisset: quod esset, vnâ cum veste & corpore ingenium dissoluisset. At meus, & quidam: secundis cinxisset. Itaque legas etiam cum Crutero, secunda discinxissent. Res nimis prospera & fluentes, fluxum illum & mollem reddiderunt.

EPIST. XCIII. I. METRONACTIS.] Quis Neapoli docuit, & obiit, ut discas ex Epist. LXXVI.

^{2.} LONGA EST VITA, SI.] In hanc sententiam Plutarchus, Consol. ad Apollonium: Οὐχ ὁ μακρότατος βίος ἀριστος, ἀλλ' ὁ σωδ' αἰότατος: Non longissima vita optima, sed honestissima. Et addit: Neque enim qui plurimum citharâ cecinit, aut orauit, aut in nauî gubernauit, sed qui benè, commendatur. Bonum autem non est in temporis diuturnitate situm, sed in Virtute & decorâ proportionem. Iterumq; μοx: μέτρον γὰρ τῶ ἐίου τὸ καλόν, ἢ τὸ χρόνου μέτρος: Mensura enim vitæ, Bonum; non autem temporis diuturnitas est.

3. NON